

формування адаптивних механізмів захисту в рамках онто-генетичного розвитку дитини та підлітка. Увага акцентується на тому, що на певному етапі розвитку клінічної та спеціальної психології узагальнюються поняття механізмів психологічного захисту і копінг-стратегій в концепції динамізмів (Г.С. Салліван). Відзначається зв'язок між біполярністю механізмів психологічного захисту і копінг-стратегій, що є предикторами ефективності корекційної та психотерапевтичної допомоги. Дослідження показали, що у підлітків з розумовою відсталістю домінують примітивні механізми захисту та непродуктивні копінг-стратегії, що є причиною їхньої соціально-психологічної дезадаптації. У контрольній групі у підлітків загальноосвітньої школи домінуючими були компенсація, раціоналізація. Проведені психо-корекційні заходи сприяли поліпшенню емоційного стану підлітків в основній і контрольній групах, що корелювало до домінування зрілих механізмів захисту та продуктивних копінг-стратегій.

Ключові слова: механізми психологічного захисту, копінг-стратегії, підлітки з розумовою відсталістю, емоційні і поведінкові проблеми, комплексна медико-психолого-педагогічна корекція.

Дем'яненко Б.Т., Гурина Ю.В. Изучение механизмов психологической защиты и копинг-стратегий у подростков с умственной отсталостью.

В статье рассматривается роль изучения механизмов психологической защиты и копинг-стратегий, формирование особенностей характера и личности в норме и при психо-логической и психо-патологических проблемах. Анализируется формирование адаптивных механизмов защиты в рамках онто-генетического развития ребенка и подростка. Акцентируется внимание на том, что на определенном этапе развития клинической и специальной психологии обобщается понятие механизмов психологической защиты и копинг-стратегий в концепции динамизмов (Г.С. Салливан). Отмечается связь между bipolarностью механизмов психологической защиты и копинг-стратегий, которые являются предикторами эффективности коррекционной и психотерапевтической помощи. Исследования показали, что у подростков с умственной отсталостью доминируют примитивные механизмы защиты и непродуктивные копинг-стратегии, что является причиной их социально-психологической дезадаптации. В контрольной группе у подростков общеобразовательной школы доминирующими были компенсация, рационализация. Проведенные психо-коррекционные мероприятия способствовали улучшению эмоционального состояния подростков в основной и контрольной группах, что коррелировало к доминированию зрелых механизмов защиты и продуктивных копинг-стратегий.

Ключевые слова: механизмы психологической защиты, копинг-стратегии, подростки с умственной отсталостью, эмоциональные и поведенческие проблемы, комплексная медико-психолого-педагогическая коррекция.

Demyanenko B.T., Gurina Y.V.. Study of psychological defense mechanisms and coping strategies of adolescents with intellectual disabilities.

This article examines the role of the study of psychological defense mechanisms and coping strategies and character and personality formation under the conditions of mental health as well as of psycho-logical and psycho-pathological problems. The formation of adaptive defense mechanisms during the onto-genetic development of a child and adolescent is analyzed. Attention is paid to the fact that, at a certain stage of development of clinical and special psychology, the notion of psychology defense mechanisms and coping strategies are generalized in dynamism concept (G.S. Sullivan). The connection between bipolarity of psychological defense mechanisms and coping strategies is stated. They are predictors of effectiveness of the correctional and psychotherapeutic assistance. Research indicates that primitive defense mechanisms and non-productive coping strategies dominate in adolescents with intellectual disabilities, which is the cause of their social and psychological disadaptation. Compensation and rationalization was observed as dominant in the control group of adolescents of secondary school. The performed psycho-correctional activities improved the emotional state of adolescents in the main and control groups and made the mature defense mechanisms and productive coping strategies to be dominant.

Keywords: psychological defense mechanisms, coping strategies, adolescents with intellectual disabilities, emotional and behavioral problems, complex medical, psychological and pedagogical correction.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2014

Статтю прийнято до друку 29.10.2014

Рецензент д.психол.н., проф.Синьова Є.П.

УДК: 376.06

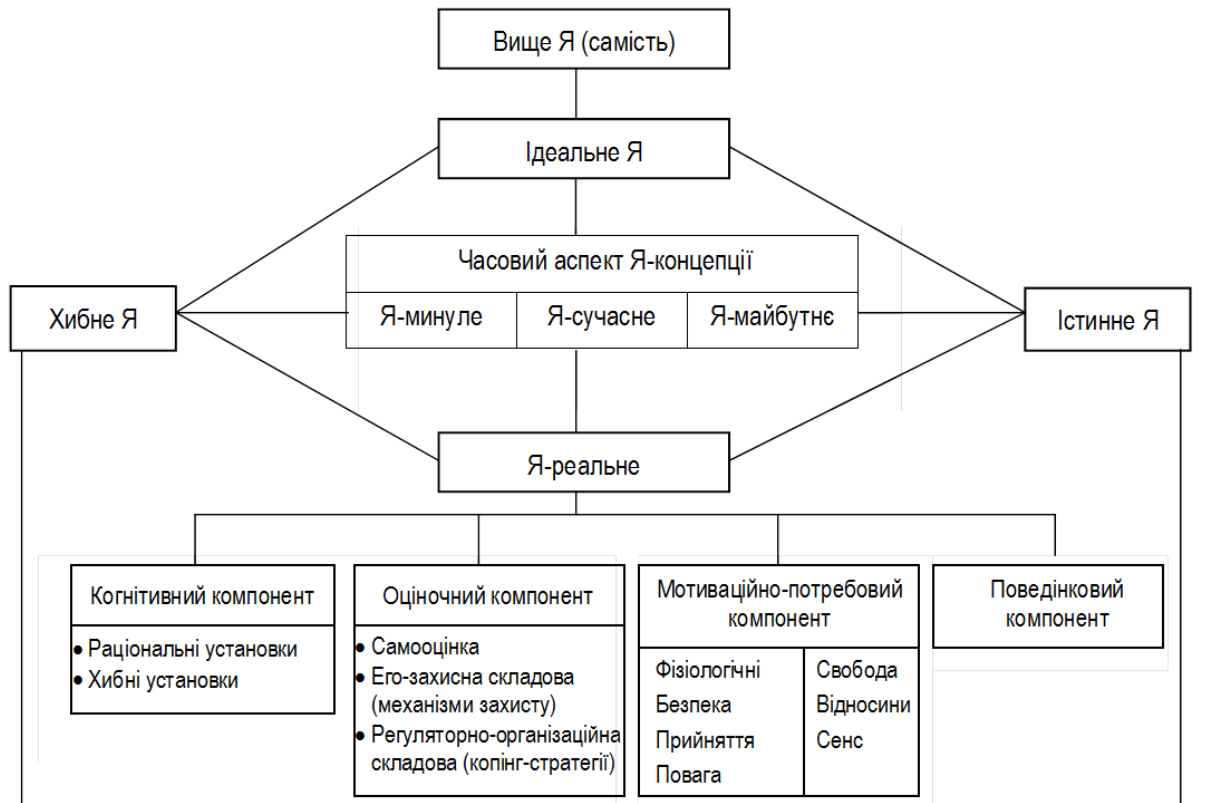
ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА ПСИХОПАТОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ У ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ

Дем'яненко Б.Т.

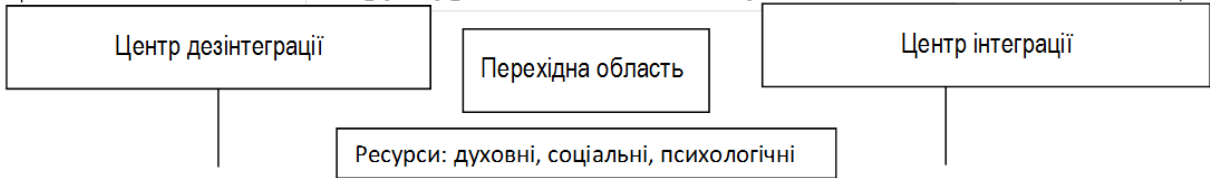
кандидат медичних наук, доцент

В сучасних теоріях особистості та психотерапії існують різні оцінки ролі психодинамічних, соціодинамічних та екзистенційнодинамічних факторів в розвитку особистості та формуванні психологічних і психопатологічних проблем. Вивчення цих факторів зумовлює специфіку психодіагностичного процесу і обрання напрямку та техніки психологічної допомоги.

Структура «Я-концепції»

Структура психічної індивідуальності

Так, в ортодоксальному психоаналізі динаміка особистості визначається особливостями розподілу та використання енергії з боку «Ід», «Его», та «Суперего». З. Фрейд вважав, що «Ід» володіє всією початковою енергією та використовує її для здійснення бажань та виконання принципу задоволення. Таке виконання бажань відбувається через «первинний процес». [1, с. 51]. Дія «Ід» що сприяє задоволенню інстинктивних потреб, має назву «катексіс».

Теоретики психоаналізу (З. Фрейд, К. Абрахам, Ш. Ференці) вважали, що «Его» розвивається з «Ід» і основними шляхами розвитку особистості є ідентифікація та зміщення [1, с. 65]. Таким чином формується вторинний процес, тобто здатність до об'єктивної оцінки реальності та соціальної взаємодії. Одночасно, «Его» формує механізми психологічного захисту («антикатексіс»). Завдяки ідентифікації формується також «Суперего» (система моральних принципів, успадкована від батьків). «Суперего» має два аспекти: сумління та «я-ідеал».

Психоаналітична теорія неврозів має наступний вигляд: в ранньому дитинстві «Его» піддається фрустрації агресивних та лібідіозних імпульсів, що призводить до «репресії» цих імпульсів та хворобливих переживань. Репресія пов'язана з тривогою. Актуальний психологічний конфлікт супроводжується емоційною напругою. В нормі «Его» реально оцінює ситуацію та використовує зрілі механізми психологічного захисту: сублімацію, компенсацію та раціоналізацію. Якщо «Его» не здатне подолати ситуацію у конструктивний спосіб, вмикаються примітивні механізми захисту та регресія. Внаслідок залучення регресивного захисту актуалізується інфантильний конфлікт. Невдача репресії та інших механізмів захисту штовхають агресивну та лібідіозну енергію на шлях патологічної трансформації, в спосіб згущення або зміщення (як у сновидіннях).

Таким чином формується компенсаторне утворення, де крім механізму захисту присутня непродуктивні копінг-стратегії, а також образи об'єктів (фантазії). Компромісні утворення є основою формування симптомів та синдромів, негативних комплексів, особливостей характеру та тінювих особистостей. [2, с.177-179].

З. Фрейд в своїй роботі «Характер та анальна еротика» сформулював основні психологічні фактори формування характеру: незмінні первинні агресивні та сексуальні імпульси, або їх сублімація, чи викликані ними реактивні утворення. [2, с. 116].

Подальший розвиток психоаналітичної теорії в рамках «селф-психології» дозволив уточнити зв'язок між стадіями розвитку дитини та формуванням системи «ідеальне-Я».

Фіксація на оральній стадії призводить до фантазій про невичерпність любові, турботи та піклування. Фіксація на анальній стадії призводить до фантазій про всемогутність. Фіксація на фалічній стадії – до фантазій про необмежену владу. Такі первинні «я-концепції» і системи «я-ідеалів» є основою когнітивних установок, емоційних та вольових реакцій, а також особливостей міжособистостних стосунків, що призводить у подальшому до формування вторинної «я-концепції» [2, с.65].

Подальший розвиток психоаналізу відбувся у психодинамічному напрямку, що носить назву «теорія об'єктних відносин» (М. Клейн, Д. Віннікот, М. Малер, В. Фейерберн). М. Клейн передбачала, що «Суперего» з'являється у своїй примітивній формі в перші місяці життя дитини, коли в неї формується комплекс «мати-дитина». Клейн вважала, що існує два фундаментальних процеси, що складають основу раннього розвитку дитини. Перший – параноїдно-шизоїдний стан, так як дитина розщеплює («шизоїдне») груди на хорошу та погану із за страху («параноїдне»). Другий – депресивний стан, коли після розщеплення та «руйнування» матері у фантазіях, дитина в стані депресивної мрійливості уявляє собі цілісну мати, яка поєднує у собі хороші та погані якості [3, с. 158-159].

Томас Огден описав ще один процес, що передує двом описаним вище процесам і назвав його «аутистично-сенсорним». Він вважає, що тактильні відчуття на поверхні шкіри слугують сенсорною основою формування первинної «я-концепції» та відносин із внутрішніми об'єктами. [2, с. 74].

Д. Віннікот зробив радикальний крок, коли помітив, що в основі особистої ідентичності лежить перш за все відчуття буття. Іншими словами, при формуванні особистості, відчуття власного існування (екзистенції) більш важливо, ніж сексуальні або агресивні потяги: «Після буття – власна дія та перетворення у об'єкт зовнішньої дії. Але спочатку буття». Д. Віннікот вважав, що здатність бути починається з відношення немовля до матері [7, с. 307].

Формування психологічних та психопатологічних проблем в рамках теорії об'єктних відносин узагальнив В. Фейерберн. Він вважав, що шизофренія і депресія етіологічно пов'язані з порушенням розвитку на етапі інфантильної залежності – шизофренія виникає із-за складності об'єктних відносин, пов'язаних з смоктанням (любов'ю), а депресія виникає із за складності об'єктних відносин, пов'язаних із кусанням (ненавистю). Невротичні стани пов'язані з перехідним періодом розвитку і в їх генезі є захисні функції проти виникнення шизоїдних та депресивних тенденцій [2, с. 34].

Г.С. Салліван виділив поняття динамізму – конкретні зразки поведінки, що характеризують людину протягом всього її життя – приблизно те саме, що особливості або характерні риси.

. «Я» система, за Салліваном, первинна «я-концепція», розвивається у віці 12-18 місяців, коли дитина починає розуміти, які вчинки збільшують рівень тривоги, а які – знижують [8, с. 282].

Таке розуміння формування «Я» системи близьке до концепції Е. Берна, який вважав, що на ранніх етапах розвитку дитини в Его-стані Дитини можна спостерігати его-стани Батька, Дорослого та Дитини. БERN іноді називав Батька у Дитині «електродом», здатним запускати неадекватні форми поведінки (наприклад агресію, тривогу, ізоляцію). Дорослий в Дитині, за Е. Берном, - це проникливий вчений (Професор). Его-стан Батька поділяється на два компоненти: батьківський та материнський [8, с. 281].

Засновник гуманістичного психоаналізу Карен Хорні в книзі «Нвротична особистість нашого часу» розробила концепцію невроту як послідовності захисних реакцій на базову тривогу. Головний захисний інтропсихічний механізм за Хорні – це формування ідеалізованого образу «Я» та пошук слави, що має наслідком три головні міжособистісні стратегії. Перша – рішення на користь поступливості, що відповідає формуванню субособистості «жертва». Друга – прагнення до відстороненості (субособистість «унікаюча»). Третя – експансивні рішення, а саме нарцистичні, перфекціоністські та зверхньо-помстливі, що формує субособистість «саботажник» [3, с. 195-202].

Альфред Адлер надавав свідомим аспектам поведінки більше значення, ніж несвідомим. Він вважав, що поведінка людини визначається здебільшого майбутнім, ніж минулим, і тому вона має цілеспрямований характер. Адлер розглядав невротичні стани як деформований життєвий стиль, що передбачає несвідому фіксацію на хибних цілях. Він вважав, що шлях, обраний невротиком – псевдо компенсаторне пристосування до оточуючого середовища.

Отто Ранк розробив оригінальний метод психотерапії, який назвав «вольовою терапією». Цей метод заснований на теорії розвитку волі. Згідно концепції Ранка, воля проходить три стадії розвитку – перша – противоля (протистояння волі іншої людини) – друга – позитивна воля – прояв волі людини стосовно того, що вона повинна робити і третя – творча воля – прояв волі людини стосовно того, що вона хоче робити.

Цілі виховання дитини та цілі психотерапії, за О. Ранком – трансформація перших трьох стадій розвитку волі у творчу волю [8, с. 283]. Центральне значення творчої волі в поглядах Ранка на особистість видно з цього його твердження «Творчий тип має творити довільно, з імпульсних елементів, та, навіть більше, розвинути свої норми поза межами ідентифікації з мораллю «Суперего» аж до ідеальної конструкції, яка свідомо веде та спрямовує цю творчу волю всередині особистості. В цьому процесі важливо, що він виокремлює «ідеальне-я» із себе не просто на ґрунті встановлених, але й на ґрунті ним самим обраних факторів, до яких він приходить після усвідомлення» [4, с. 237]

В межах когнітивно-поведінкового напряму формування невротичних та депресивних станів розглядається в рамках теорії копінг-стратегій та копінг-ресурсів (Л. Мерфі, Р. Лазарус, С. Фолькман, Е. Хайм, С. Мадді, С. Хобфолл). Р. Лазарус і С. Фолькман виділяють наступні копінг-ресурси: «Я» концепція, локус контролю, емпатія, афіліяція, когнітивні ресурси. Серед копінг-ресурсів найбільш важливим для когнітивних психотерапевтів є когнітивні ресурси. Хибність цих ресурсів формує емоційні та поведінкові проблеми.

В попередніх дослідженнях [8, с. 283] ми виділяли два рівня копінг-стратегії – перший – соціодинамічний, що відповідає уявленням Р.Лазаруса, С. Фолькмана та Е. Хайма, і другий – екзистенційні копінг-стратегії, які пов'язані з сенсом буття, цільністю особистості та творчою активністю. Це співпадає з християнськими чеснотами «Віра, Надія, Любов».

А. Маслоу і К. Роджерс вважали, що прагнення до самореалізації та самоактуалізації, яке властиве організму і робить можливим його самозбереження та само посилення, є єдиним мотивуючим стимулом для людей. «Я-концепція» складається у людей дуже рано. Багато уявлень про себе, які формують Я-концепцію, ґрунтуються на особистому організмичному оціночному процесі. Однак інші уявлення про себе відображують засвоєні поняття про цінності інших. Таким чином виникає конфлікт між прагненням до самоактуалізації та Я-концепцією. Цей конфлікт породжує різноманітні механізми психологічного захисту, які перешкоджають правильному сприйняттю як внутрішнього, так і зовнішнього досвіду, а також духовному та особистісному розвитку, а також формуванню психологічних та психопатологічних проблем.

У трансперсональному напрямку психології та психотерапії постулюється припущення, що структура особистості складається з позитивних та негативних субособистостей, а основою особистості є вище, або духовне «Я». Якщо у людини є психологічні проблеми, то вони зумовлені конфліктом субособистостей. У психосинтезі виділені поняття персонального «Я» та транс персонального «Я». Згідно теорії психосинтезу в дійсності не існує двох «Я»; існує тільки одне «Я», яке проявляється на різних рівнях свідомості та самопізнання. Однак наша психіка не ізольована і стикається з колективним несвідомим, яке містить у собі весь досвід людства та передається з покоління у покоління.

В рамках трансперсональної психології (К. Юнг, А. Маслоу, К. Вілбер, Е. Волш, С. Гроф, А. Ассаджолі) розробляються духовні аспекти переживань людини та проблеми духовного зростання. Також розробляються

проблеми актуалізації транс персональних (духовних) ресурсів самозміни. Таки явища, як віра, надія, любов, сенс життя, свобода, творчість – вважаються авторами трансперсонального напрямку духовними ресурсами. Карл Юнг в своїй концепції виділяв поняття синхронії, що пояснює вплив архетипів на особистість. Синхронія – складне поняття, яке пов'язане з поняттями часу та вічності. Це поняття найбільш зрозуміло з філософської точки зору, яку розкрили Бердяєв [5, с.131] та Флоренський [6, с. 44-45]. Бердяєв писав: «Вільний акт творчості звершується за межами влади часу, бо в ньому немає жодної детермінованості, він походить з глибини буття, яка не підвладна часу, він є проривом з іншого порядку буття». Флоренський писав: «таким чином, в сновидіннях (тобто неврозі) час біжить, і біжить прискорено, назустріч сучасному, у протилежному руху часу свідомості напрямку, вивернутому через себе, і це означає, що ми перейшли до області уявного простору».

Наші попередні дослідження [7, с. 306], [8, с. 281] доповнились наступними положеннями: формування особистості, а також формування психологічних та психопатологічних проблем важливого значення набуває перехідна область, яка має свої етапи розвитку. На початковому етапі розвитку цієї області утворюється комплекс «мати-дитина» (М. Клейн). На другому етапі виникають перехідні феномени (Д. Віннікот). На третьому етапі починає формуватись «Я» система (Г. Салліван) або «дорослий та батько в дитині» (Е. Берн). На четвертому етапі формуються внутрішні об'єкти (М. Клейн, В. Фейрберн). На п'ятому етапі – динамізми (Г.Салліван) як інтеграція механізмів психологічного захисту та копінг-стратегій. На шостому етапі – комплекси (К. Юнг, А. Адлер), на сьомому - формується внутрішня система відносин (К. Роджерс) і на восьмому етапі – духовні, соціальні та психологічні ресурси (К. Юнг, А. Маслоу, Р. Лазарус, С. Фолькман, і С. Хобфолл).

Інтегральним показником розвитку особистості є комплекси, внутрішня система відносин, та особистісні ресурси, які зумовлюють розвиток структури психічної індивідуальності та «я-концепції».

Комплекси формуються шляхом взаємодії архетипів, динамізмів («я-концепція» та соціально-психологічного оточення. Комплекси мають як негативний, так і позитивний сенс. Ми виокремлюємо наступні важливі комплекси: материнські та батьківські комплекси, комплекси неповноцінності та зверхності (К. Юнг, А.Адлер), комплекс активності та комплекс просоціальності (С. Хобфолл), екзистенційний комплекс.

Якщо негативні комплекси мають тісний зв'язок з формуванням компенсаторних утворень (З. Фрейд, О.Феніхель), то позитивні комплекси мають зв'язок з творчими утвореннями, в основі яких є вільний «я-ідеал» (О.Ранк), екзистенційний копінг та творчі образи.

Ключовим моментом психотерапії є вплив на комплекси, внутрішню систему відносин та особистісні ресурси. Різниця у підходах психокорекції та психотерапії залежить від структури та рівня психологічних або психопатологічних проблем. Комплексна медико-психологічна корекція потребує використання інтегрованої функціональної діагностики а також володіння спеціалістами (лікарі, психологи, педагоги, соціальні працівники) механізмами корекційної та психотерапевтичної допомоги.

Література

1. Холл Кэльвин С., Линсдей Гарднер Теория личности: М.: Психотерапия, 2008. – 672 с. 2. Куттер Петер, Мюллер Томас Психоанализ: Введение в психологию бессознательных процессов: М.: Когито-Центр, 2011. – 384 с. 3. Роберт Фрейджер, Джеймс Фейдимер Личность: Теории, эксперименты, упражнения: СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, Издательский дом «Нева», 2002. – 864 с. 4. Ролло Мэй Искусство психологического консультирования: М.: ЭКСМО-Пресс, 2001. – 256 с. 5. Бердяев Н.А. О Назначении человека: М.: Республика, 1993. – 383 с. 6. Флоренский П.А. Иконостас: М.: Искусство, 1994. – 254 с. 7. Дем'яненко Б.Т. Простір відносин в теорії і практиці корекційної та психотерапевтичної допомоги: Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, серія 19, Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, в. 26, с. 306. 8. Дем'яненко Б.Т. Механізми психологічного захисту та копінг-стратегії в теорії і практиці корекційної та психотерапевтичної допомоги: Науковий часопис національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, серія 19, Корекційна педагогіка та спеціальна психологія, в. 24, с. 281.

Referencies

1. Hole Calvin S., Linsley Gardner Theory for Personalldy: M.: Psichoterapia, 2008. – 672 p. 2. Peter Kutter, Thomas Muller Psicoanaliz: Vvedenie v psichologiyu bessoznatelnych processov: M.: Kogldo-Center, 2011. – 384 p. 3. Robert Frager, James Fadiman Personalldy and Personal Growth: SPb.: Prime-Euroznak, Izdatelskiy dom «Нева», 2002, – 864 с. 4. Rollo May The art of Counseling: M.: Eksmo-Press, 2001. – 256 с. 5. Berdiaev N.A. O naznachenii cheloveka: M.: Respublica, 1993. – 383 с. 6. Florensky P.A. Ikonostas: M.: Isskustvo, 1994. 7. Demyanenko B.T. Prostir vidnosin v teorii I prakticy korekcijnoi ta psichoterapevtichnoi dopomogi: Naukoviy chasopis NPU im. M.P. Dragomanova. Seria 19, Korekcijna pedagogika I specialna psichologiya. V. 26, с. 306. 8. Demyanenko B.T. Mechanizmy psichologichnogo zachistu ta koping-strategii v teorii I praktici korektivnoi ta psichoterapevtichnoi dopomogi: Naukoviy chasopis NPU im. M.P. Dragomanova. Seria 19, Korekcijna pedagogika I specialna psichologiya. V. 24, с. 281.

Дем'яненко Б.Т. До питання про формування психологічних та психопатологічних проблем у дітей та підлітків.

В статті розглянуто, з точки зору різних теорій особистості, роль різних факторів (психодинамічних, соціодинамічних, екзестійнодинамічних) у формуванні емоційних та поведінкових проблем у дітей та підлітків. Особливу увагу приділено теорії об'єктивних стосунків, що фокусується на ключовому значенні ранніх відносин «мати-дитина», які є

підґрунтям подальшого розвитку особистості. В процесі аналізу структури психічної індивідуальності ключове значення приділено перехідній області (у розумінні Д. Віннікотта), яка відіграє особливу роль у психологічному розвитку та формуванні психологічних проблем. В цій області, в якості етапів розвитку, особливо підкреслено роль наступних утворень: комплексів, внутрішньої системи відносин та особистостних ресурсів. У структурі комплексів автор виділяє наступне: материнський, батьківський комплекси, комплекси неповноцінності та зверхності, а також позитивні комплекси (активності, просоціальності та екзистенційний). Підкреслюються особливості взаємодії між структурою психічної індивідуальності та я-концепцією. Виділені параметри функціонального діагнозу (психодинамічний, соціодинамічний та екзистенційнодинамічний) дозволяють проводити адекватну, комплексну медикопсихологопедагогічну корекцію.

Ключові слова: діти та підлітки, емоційні, поведінкові проблеми, теорії розвитку, функціональний діагноз, комплексна медико-психологічно-педагогічна корекція, психолого-педагогічна корекція.

Демьяненко Б.Т. К вопросу о формировании психологических и психопатологических проблем у детей и подростков.

В статье рассматривается, в рамках различных теорий личности, роль различных факторов (психодинамических, социодинамических, экзистенциальнодинамических) в формировании эмоциональных и поведенческих проблем у детей и подростков. Особое внимание уделяется теории объектных отношений в которой уделяется ключевое значение ранним отношениям «мать-дитя», являющиеся основой дальнейшего личностного развития. В анализе структуры психической индивидуальности уделяется ключевое значение переходной области (в понимании Д.Винникотта), играющей особую роль в психологическом развитии и формировании психологических проблем. В этой области, в качестве этапов развития, особо выделяется роль следующих образований: комплексов, внутренней системы отношений, и личностных ресурсов. В структуре комплексов автор выделяет следующие: материнский, отцовский комплексы, комплексы неполноценности и превосходства, а так же позитивные комплексы (активности, просоциальности и экзистенциальный). Отмечаются особенности взаимодействия между структурой психической индивидуальности и я-концепцией. Выделенные параметры функционального диагноза (психодинамический, социодинамический и экзистенциальнодинамический) позволяют проводить адекватную, комплексную медико-психолого-педагогическую коррекцию.

Ключевые слова: дети и подростки, эмоциональные, поведенческие проблемы, теории развития, функциональный диагноз, комплексная медико- психолого-педагогическая коррекция, психолого-педагогическая коррекция.

Demyanenko B.T. On processes of children's and teenagers psychological and psychopathological problems formation.

The article focused on the role of different factors, such as psychodynamical, sociodynamical or existiodynamical, in formation of children's and teenagers emotional and behavioral problems, from the point of different theories of personality. Much attention was paid to the theory of objective relations, which is focused on key-essential of "child-mother" early relations; the last is recognized as the foundation for personally development. It was shown, during the psychological individually structure analysis, that so called "transition space" (following D.Winnicott) plays a key role in psychological development and in formation of psychological deviations. Within this "transition space" role of next constructions are specially underlined as evolutionary steps: complexes, systems of internal relations and personal resources. In complexes' structure were stressed by author. This structural parameters of the functional diagnosis (psychodynamical, sociodynamical and existiantdynamical) allows to provide an adequate, complex medical-psychological correction.

Keywords: children and teenagers, emotional, behavioral problems, theories for development, functional diagnosis, функціональний діагноз, complex medical-psychological correction, medical-psychological correction.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2014

Статтю прийнято до друку 29.10.2014

Рецензент д.психол.н., проф.Синьова Є.П.

УДК: 159.922.762-056.36-053.5:159.923.2

КОРЕКЦІЙНІ ВПРАВИ, НАПРАВЛЕНІ НА РОЗВИТОК МОТОРИКИ, ПЕРЦЕПЦІЇ, ОРІЄНТУВАННЯ У ПРОСТОРИ ТА ДОВІЛЬНОЇ РЕГУЛЯЦІЇ РУХІВ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПСИХООРГАНІЧНИМ СИНДРОМОМ РЕЗИДУАЛЬНО-ОРГАНІЧНОГО ГЕНЕЗУ

Клименко І.С.

Постановка проблеми. Будь яка форма дизонтогенезу супроводжується дисфункцією психічної діяльності. Своєчасна діагностика та корекція наявних порушень, дозволяє наблизити відхилення в розвитку до такого, що дозволить дитині адаптуватися до соціокультурного середовища.

Психічні новоутворення формуються в онтогенезі поступово, так би мовити «надбудовуються» один над одним. Кожен послідовний включає у себе попередній, створюючи у ході розвитку зрілу психіку. Саме тому, корекційно-розвиваючий та формуючий процеси мають починатися з рівня, який передреє несформованому, або ураженому.

Впливаючи на ті, або інші психічні новоутворення, активізуються не лише послідовні, а і ті психологічні і фізіологічні системи, які не мають прямого взаємозв'язку з корегуєним дефіцитом розвитку.